



УДК 793.33:001.891(477)

DOI: 10.31866/2616-7646.5.1.2022.261614

## БАЛЬНИЙ ТАНЕЦЬ: НОВІТНІ РЕФЛЕКСІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

## BALLROOM DANCE: LATEST REFLECTIONS OF UKRAINIAN RESEARCHERS

**ШестопаЛ Лідія Віталіївна,**

старший викладач,

Київський національний університет

культури і мистецтв,

Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0003-2541-1781>,

ldshestopal@gmail.com

**Lidiia Shestopal,**

Senior Lecturer,

Kyiv National University

of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-2541-1781>,

ldshestopal@gmail.com

### Анотація

**Мета статті** – виявити основні напрями розгляду бального танцю в новітніх дослідженнях українських науковців. **Методологія.** Застосовано історіографічний метод – для виявлення сучасних праць із проблем бальної хореографії; порівняння – для з'ясування основних підходів до аналізу предмета дослідження та їхнього зіставлення; теоретичного узагальнення – для підведення підсумків та ін. **Наукова новизна.** Вперше проведено систематизацію новітніх дисертаційних праць та монографій українських дослідників, що спеціально присвячені або стосуються окремих аспектів бального танцю. **Висновки.** На основі аналізу сучасних комплексних наукових досліджень можна виявити окремі виражені підходи до осмислення бального танцю: бальний танець як мистецький та соціокультурний феномен, що є самостійним предметом наукових досліджень в усіх його різновидах, як-от побутовий, конкурсний, сценічний (О. Вакулєнко, Т. Павлюк та ін.); педагогічні аспекти функціонування бального танцю в освітньому середовищі, де доводиться специфічність та оригінальність методів, методик, технологій, що застосовуються для його опанування (Н. Терешенко та ін.); бальний танець як складник системи, де він не є спеціальним предметом, але розглядається як вагомий елемент (наприклад, освіта у сфері бального танцю як складник системи хореографічної освіти в цілому (Т. Благова)); вузькі

### Abstract

**The purpose of the article** is to reveal the main directions of ballroom dancing consideration in the latest research of Ukrainian scientists. **Research methodology.** The historiographic method was applied to identify modern works on the problems of ballroom choreography, the comparison – to clarify the main approaches to the analysis of the research subject and compare them, theoretical generalization – to sum up, etc. **Scientific novelty.** For the first time a systematization of the latest theses and monographs of Ukrainian researchers, specifically dedicated to or relating to certain aspects of ballroom dancing, have been conducted. **Conclusions.** Based on the modern complex scientific researches analysis, it is possible to identify distinct approaches to understanding ballroom dance: ballroom dance as an artistic and socio-cultural phenomenon, which is an independent subject of scientific research in all its varieties, such as social, competition, stage (O. Vakulenko, T. Pavliuk and others); pedagogical aspects of ballroom dancing functioning in an educational environment, where the specificity and originality of the methods, techniques, and technologies used to master it are proven (N. Tereshenko and others); ballroom dance as a component of the system, where it is not a special subject, but is considered a significant element (for example, education in the field of ballroom dance as a component of the choreographic education system as a whole (T. Blahova)); narrow aspects of



аспекти бального танцювання як дотична сфера до основної проблеми дослідження, присвяченого хореографії (наприклад, естетико-філософські аспекти бальної хореографії в контексті розгляду загальної філософії танцю (І. Печеранський та Д. Базела); дослідження бальних танців «радянської програми», створених із використанням елементів українського народного танцю як потенційного чинника у формуванні етнічної ідентифікації українців (І. Климчук)). На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що сучасний український науковий дискурс бальної хореографії динамічно розвивається, виявляє тенденції до розширення тематичного поля.

**Ключові слова:**

*бальний танець; українська наука; новітні рефлексії; хореографія; танець.*

ballroom dancing as a related area to the main problem of research devoted to choreography (for example, aesthetic and philosophical aspects of ballroom choreography in the context of consideration of the general dance philosophy (I. Pecheranskyi and D. Bazela); research of ballroom dances of the “Soviet program” created using elements of Ukrainian folk dance as a potential factor in the formation of ethnic identification of Ukrainians (I. Klymchuk)). Based on the study, we can argue that the modern Ukrainian scientific discourse of ballroom choreography is developing dynamically, revealing trends toward the expansion of the thematic field.

**Keywords:**

*ballroom dance; Ukrainian science; the latest reflections; choreography; dance.*

**Актуальність теми дослідження.** Сфера бального танцю в останні роки все активніше піддається науковому осмисленню у працях мистецтвознавців, культурологів, філософів, педагогів та ін. Тому актуальним видається виявлення основних тенденцій таких рефлексій задля усвідомлення сучасного рівня дослідженості бальної хореографії, виявлення прогалів та перспективних напрямів подальших наукових розвідок.

**Аналіз останніх досліджень.** Збільшення кількості наукових публікацій із різних проблем бального танцювання свідчить про постійне зростання інтересу з боку дослідників до названого феномену. Серед авторів, чий праці в останні роки творять науковий дискурс бальної хореографії, слід назвати теоретиків та практиків танцювального мистецтва та дотичних сфер, як-от: Д. Базела, М. Бевз, Т. Благова, О. Вакуленко, Н. Горбатова, П. Горголь, С. Єфанова, О. Касьянова, О. Касьянова, М. Кеба, С. Костецький, А. Крись, О. Куценко, В. Мищенко, Є. Нестеренко, Т. Осадців, А. Підлипська, О. Просьолков, Ю. Сахневич, Н. Терешенко, Д. Шариков, К. Юдова-Романова та ін. Праці цих авторів продовжують традиції дослідження бального танцю, закладені попередниками, зокрема, спираються на доробок О. Касьянкової – одного з провідних науковців у цій сфері, чия кандидатська дисертація «Шляхи розвитку радянської бальної хореографії (історичний аналіз періоду 1917–1941 рр.)» (1987) стала підґрунтям для подальших наукових досліджень бального танцю у соціокультурному контексті.

Представлене дослідження базується на аналізі дисертацій та монографій, створених в останні роки, таких авторів, як-от: Т. Благова (2021), О. Вакуленко (2021), І. Климчук (2021), Т. Павлюк (2021а), І. Печеранський та Д. Базела (2017), Н. Терешенко (2019).

**Мета статті** – виявити основні напрями розгляду бального танцю в новітніх дослідженнях українських науковців.

**Виклад основного матеріалу.** Серед найбільш помітних явищ наукового дискурсу бальної хореографії слід виокремити першу в Україні докторську дис-



ертацію Т. Павлюк «Бальна хореографія ХХ – початку ХХІ ст.: генезис, соціокультурний контекст, тенденції розвитку» (2021а). Наукова розвідка стала підсумком багаторічної дослідницької діяльності авторки, а етапними на шляху до створення дисертації є монографії Т. Павлюк «Бальна хореографія» (2017) та «Мистецтво бальної хореографії: історія та тенденції розвитку» (2021).

Серед основних аспектів, розглянутих в дисертації, – генеза, специфіка, класифікація бального танцю як складника танцювального мистецтва; історичні етапи розвитку бальної хореографії, структурно-функціональний аспект названого феномена; географічна оптика побутування бальної хореографії (поступ бального танцювання в хореографічній культурі Західної Європи; функціонування північноамериканської, латиноамериканської та австралійської шкіл бальної хореографії; функціонування бальних танців в азіатському та африканському культурному середовищі); бальна хореографія в Україні.

Вагомим внеском у розбудову вітчизняного наукового дискурсу бальної хореографії стало дослідження історії становлення українських регіональних шкіл бального танцю, системи підготовки в Україні фахівців із цього різновиду танцювання, аналіз медійно-сценічного, конкурсного та дозвілєвого аспектів бальної хореографії в нашій країні. Дисертація Т. Павлюк (2021) накреслює численні вектори для подальших самостійних досліджень бального танцю.

Серед монографій останніх років назвемо «Сценічний бальний танець ХХІ століття» О. Вакуленко (2021), де викладено авторський погляд на історію та теорію сценічних форм бального танцювання. Під час аналізу становлення та розвитку сценічного бального танцю авторка звертається до визначення понять «танець», «бальний танець» та «сценічний бальний танець», подає короткий огляд поступу сценічних форм бального танцювання в добу Середньовіччя (у виконанні мандрівних жонглерів, а також постановки вистав труверами), Ренесансу (на маскарадах, балах, у перших публічних театрах та ін.), у подальші історичні етапи в контексті опери, балету, оперети, а також в радянській період в СРСР. Основою сучасного сценічного бального танцю дослідниця вважає європейський бальний танець; саме тому вона подає розлогу характеристику побутових форм танцювання, звертаючись за прикладом М. Івановського, М. Васильєвої-Рождественської та ін. до характеристики буре, бранля, рігодона, фарандоли, алеманди, куранти, павани, вольти, гавота, менуета, різних типів вальсу.

Не залишається поза увагою О. Вакуленко (2021) конкурсний бальний танець, який розглядається в контексті розвитку сценічної бальної хореографії. Авторка вбачає витоки конкурсного танцювання в сценічних формах побутових бальних танців початку ХХ ст. На сторінках монографії подано історію стандартизації перших конкурсних танців європейської програми, розглянуто етапи формування повільного вальсу, фокстроту, квікстепу, танго, віденського вальсу як танців європейської змагальної програми. Увага приділяється стандартизації латиноамериканської програми бальних танців, зокрема, діяльності П'єра Жана Філіпа Цюрхер-Марголе у цьому процесі, історії румби, ча-ча-ча, самби, пасодобля.

Окремий підрозділ монографії присвячено соціальним танцям ХХ – початку ХХІ століття та їхньому впливу на лексику сценічного бального танцю. «Одним із видів танцювальних практик, що є підґрунтям для розвитку сценічного бального танцю, є соціальні латиноамериканські танці, в яких органічно поєднано енергії ритму, координації, сили та спритності з різноманітних напрямів танцювальної культури, поєднані з культурою суспільства, що пропагують ідею



та філософію свободи рухів та спілкування в танці, незалежно від приналежності до соціальної групи. Професійні хореографи в соціальних танцях мислять рухом, володіють багатими танцювальними техніками, відповідно процес запозичення різних танцювальних технік та тісного взаємовпливу з іншими танцювальними напрямками є характерною рисою», – пояснює свою позицію О. Вакуленко (2021, с. 69). Надалі вона подає музичні та виконавські характеристики не лише латиноамериканських, а й інших танців (сальса, бачата, аргентинське танго, вест-кост свінг, кізомба, лінді-хоп, зук, дискофокс, хастл).

У другому та третьому розділах розглянуто сценічний бальний танець як самостійний різновид сценічного танцювання в системі хореографічного мистецтва, що, послугуючись загальними для всього поля хореографічного мистецтва теоретичними та прикладними принципами, має специфічні інструменти створення художнього образу. О. Вакуленко подає типологію сценічного бального танцю за різними параметрами (за танцювальною формою, за сферою використання, за лексикою, за сценічним рішенням), виявляє різницю між хореографічною мініатюрою та виставою у бальному танцюванні, докладно розглядає сюжетно-змістовний аспект хореографічної вистави та специфіку побудови просторової композиції постановок, аналізує окремі хореографічні твори А. Гадеса, В. Єлізарова, Я. Лінкенса та ін.

Підсумовуючи викладене, О. Вакуленко (2021) стверджує: «Сучасні постановки сценічного бального танцю є одним зі шляхів розвитку бальної хореографії, що вирізняє тяжіння до використання ритмічної основи історично-побутового, соціального або конкурсного бального танцю; збагаченням бального танцю завдяки формоутворювальній розробки; зверненням режисерів до хореографічного матеріалу бального танцю під час постановки драматичних вистав та ін.» (с. 147).

Отже, представлена монографія розширює мистецтвознавчий дискурс бальної хореографії, поглиблює окремі теоретичні аспекти її розгляду як самостійного феномену; і якщо перший розділ переважно створено за зразком навчального посібника, то другий та третій розділи безпосередньо присвячені предмету дослідження, є певним внеском у розробку теорії та мистецтвознавчої аналітики сценічного бального танцю.

Н. Терешенко (2019) досліджує потенціал засобів бальної хореографії у провадженні естетичного виховання старшокласників. Крім суто педагогічної проблематики, дослідниця висвітлює й соціокультурні аспекти функціонування бального танцювання в освітній системі дорадянської та радянської доби в СРСР, зокрема в УРСР.

Цінним є те, що авторка дослідила певні віхи історії становлення навчання бальним танцям в Україні у XIX ст., зазначаючи: «Навчання танцям вводиться чи не в усіх відомих навчальних закладах, поступово формується українська школа бального танцю і затверджуються педагогічні принципи навчання бальній хореографії: зв'язок з національними хореографічними традиціями; навчання бальному танцю на загальній хореографічній основі; чіткість, простота і внутрішня чистота виконавської манери; методична обґрунтованість у вивченні матеріалу» (Терешенко, 2019, с. 60). На основі аналізу офіційних документів (постанов, наказів, розпоряджень та ін. державних установ) більш докладно розглянуто процеси інтегрування бального танцю у систему дитячої художньої самодіяльності 50-70-х рр. XX ст. в УРСР.

У цілому, дослідження Н. Терешенко сприяє утвердженню бального танцю як самостійного предмета педагогічних досліджень, визнання особливостей бального танцю та специфіки його опанування.



У дисертації Т. Благової «Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття)» (2021) спеціальну увагу приділено еволюції теорії бальної хореографії. Розглядаючи формування теоретичних основ хореографічної освіти, авторка звертається до праць викладачів бального танцю, що заклали фундамент теорії та методики викладання не лише власне бальної хореографії, а й інших різновидів танцю. Т. Благова вважає, що «... побутове світське танцювання в епоху Просвітництва стало підґрунтям для остаточного самовизначення і відокремлення жанру бальної хореографії» (с. 143). Також обстоює позицію, що популяризація в суспільстві масових форм бального танцювання сприяла розширенню «меж хореографічної освіти – від вузькопрофесійної до загальної аматорської» (с. 145).

У дисертації проаналізовано становлення системи бального танцювання в Європі та СРСР, окреслено тенденції на превалювання спортивного бального танцювання від кінця XX ст., розглянуто соціокультурні обставини функціонування бального танцювання в умовах СРСР. Зроблено висновок, що «... розвиток бальної хореографії (побутової, сценічної, конкурсної), зумовлений загальними особливостями культурогенезу хореографічного мистецтва, призвів до стандартизації та уніфікації танцювальної лексики, професійних термінів, канонізації критеріїв конкурсного виконавства, які сформувалися передовсім у спортивно-танцювальній площині й набули статусу інтернаціоналізмів у хореографічній педагогіці. Розвиток радянської бальної танцювальної культури спричинив утвердження окремої моделі бальної хореографії й, відповідно, окремого теоретичного напрямку професійної хореографічної підготовки (Благова, 2021, с. 431).

Отже, генезу та розвиток бально-танцювальної освіти розглянуто як невід’ємний складник загальної системи хореографічної освіти України XX – початку XXI століття, що є важливим теоретичним результатом дисертації.

У монографії «Вступ до філософії танцю» І. Печеранського та Д. Базели (2017) бальний танець залучається задля підтвердження певних положень філософської, культурологічної, мистецтвознавчої думки. Так, розглядаючи техніко-естетичні види спорту та бальний танець крізь філософську призму, автори доходять висновку, що «... в культурному сенсі бальна хореографія виконує важливу і до кінця ще не пізнану роль – “залагоджує” відмінності між художньо-мистецьким буттям та ідеальною технічністю спорту» (с. 100). Бальний танець приходить на допомогу авторам, коли вони звертаються до основних параметрів втілення естетичного в танці, як-от: краса, видовищність, гармонійність, природність, ритмічність, технічність, музичність, хореографічність, віртуозність, динамічність, точність, пластичність, м’якість, елегантність, художність, виразність, артистичність, культура рухів (с. 103-104).

Оригінальний ракурс звернення до бальної хореографії обрано І. Климчук у контексті дослідження «Українське хореографічне мистецтво 1950–1980-х років як чинник формування національної ідентичності» (2021), де українські композиції радянської програми бальних танців розглянуто в аспекті націєтворення. Авторка висвітлила процеси інтегрування елементів українського народного танцю в бальний у 1950–1980-х рр. на території УРСР крізь призму формування національної ідентичності українців.

Попри вузький аспект дослідження (танці української «радянської програми» бальних танців), І. Климчук (2021) пропонує періодизацію процесів упровадження такої програми в практику: «... середина 1960-х – початок 1970-х – директивне впровадження “радянської програми бальних танців”, штучне поєднання народної та бальної лексики; початок 1970-х – кінець 1980-х – обов’язковість “радян-





ської програми», де не вдалося досягти органічної взаємодії елементів народного та бального танців» (с. 4).

Важливо, що бальні танці «радянської програми», створені на основі або з використанням елементів українських народних танців, показано не лише як прояв адміністративно-командної системи управління культурою в УРСР, а й як варіант творчого пошуку на шляху створення синтезованої лексики народного та бального танців. Дисертація І. Климчук (2021) засвідчує значний потенціал бального танцю як самостійного різновиду хореографічного мистецтва в плані наукової рефлексії.

**Наукова новизна.** Вперше проведено систематизацію новітніх дисертаційних праць та монографій українських дослідників, що спеціально присвячені або стосуються окремих аспектів бального танцю.

**Висновки.** На основі аналізу новітніх комплексних наукових досліджень можна виявити окремі увиразнені підходи до осмислення бального танцю: бальний танець як мистецький та соціокультурний феномен, що є самостійним предметом наукових досліджень в усіх його різновидах, як-от побутовий, конкурсний, сценічний (О. Вакулєнко, Т. Павлюк та ін.); педагогічні аспекти функціонування бального танцю в освітньому середовищі, де доводиться специфічність та оригінальність методів, методик, технологій, що застосовуються для його опанування (Н. Терешенко та ін.); бальний танець як складник системи, де він не є спеціальним предметом, але розглядається як вагомий елемент (наприклад, освіта у сфері бального танцю як складник системи хореографічної освіти в цілому (Т. Благова)); вузькі аспекти бального танцювання як дотична сфера до основної проблеми дослідження, присвяченого хореографії (наприклад, естетико-філософські аспекти бальної хореографії в контексті розгляду загальної філософії танцю (І. Печеранський та Д. Базела); дослідження бальних танців «радянської програми», створених із використанням елементів українського народного танцю як потенційного чинника у формуванні етнічної ідентифікації українців (І. Климчук)). На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що сучасний український науковий дискурс бальної хореографії динамічно розвивається, виявляє тенденції до розширення тематичного поля.

## СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Благова, Т. О. (2021). *Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття)* [Дисертація доктора педагогічних наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка].
- Богданова, М. В. (2013). *Конкурсний бальний танець у контексті хореографічного мистецтва XX – початку XXI ст.* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Вакулєнко, О. (2021). *Сценічний бальний танець XXI століття* [Монографія]. Видавничий центр КНУКіМ.
- Касьянова, Е. В. (1987). *Пути развития советской бальной хореографии: Исторический анализ периода 1917–1941 гг.* [Автореферат дисертації кандидата искусствоведения, Государственный институт театрального искусства].
- Климчук, І. С. (2021). *Українське хореографічне мистецтво 1950–1980-х років як чинник формування національної ідентичності* [Автореферат дисертації кандидата мистецтвознавства, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв].
- Павлюк, Т. С. (2017). *Бальна хореографія* [Монографія]. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв.



- Павлюк, Т. С. (2021а). *Бальна хореографія XX – початку XXI ст.: генезис, соціокультурний контекст, тенденції розвитку* [Дисертація доктора мистецтвознавства, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України].
- Павлюк, Т. С. (2021b). *Мистецтво бальної хореографії: історія та тенденції розвитку* [Монографія]. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України.
- Печеранський, І. П., & Базела, Д. Д. (2017). *Вступ до філософії танцю* [Монографія]. Видавничий центр КНУКіМ.
- Терешенко, Н. В. (2019). *Естетичне виховання старшокласників засобами бальної хореографії* [Дисертація кандидата педагогічних наук, Херсонський державний університет].

## REFERENCES

- Blahova, T. (2021). *Rozvytok khoreorafichnoi osvity v Ukraini (XX – pochatok XXI stolittia)* [Development of choreographic education in Ukraine (XX – beginning of XXI century)] [Doctoral Dissertation, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University] [in Ukrainian].
- Bohdanova, M. (2013). *Konkursnyi balnyi tanets u konteksti khoreorafichnoho mystetstva XX – pochatku XXI st.* [Competition ballroom dance in the context of choreographic art of the 20th – early 21st centuries] [Abstract of PhD Dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Kasyanova, E. (1987). *Puti razvitiya sovetskoi bal'noi khoreografii: Istoricheskii analiz perioda 1917–1941 gg.* [Ways of Development of Soviet Ballroom Choreography: Historical Analysis of the Period 1917–1941] [Abstract of PhD Dissertation, State Institute of Theater Arts] [in Russian].
- Klymchuk, I. (2021). *Ukrainske khoreorafichne mystetstvo 1950–1980-kh rokiv yak chynnyk formuvannia natsionalnoi identychnosti* [Ukrainian choreographic art of 1950–1980s as a factor in the formation of national identity] [Abstract of PhD Dissertation, National Academy of Culture and Arts Management] [in Ukrainian].
- Pavlyuk, T. (2017). *Balna khoreografiia* [Ballroom choreography] [Monograph]. National Academy of Culture and Arts Management [in Ukrainian].
- Pavlyuk, T. (2021a). *Balna khoreografiia XX – pochatku XXI st.: henezys, sotsiokulturnyi kontekst, tendentsii rozvytku* [Ballroom choreography of the XX – beginning of the XXI century: genesis, sociocultural context, development trends] [Doctoral Dissertation, Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine] [in Ukrainian].
- Pavlyuk, T. (2021b). *Mystetstvo balnoi khoreografii: istoriia ta tendentsii rozvytku* [The art of ballroom choreography: history and trends] [Monograph]. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Pecheranskyi, I., & Bazela, D. (2017). *Vstup do filosofii tantsiu* [Introduction to the philosophy of dance] [Monograph]. KNUKIM Publishing [in Ukrainian].
- Tereshenko, N. (2019). *Estetychne vykhovannia starshoklasnykiv zasobamy balnoi khoreografii* [Aesthetic education of high school students by means of ballroom choreography] [PhD Dissertation, Kherson State University] [in Ukrainian].
- Vakulenko, O. (2021). *Stsenichniy balnyi tanets XXI stolittia* [Stage ballroom dance of the 21st century] [Monograph]. KNUKIM Publishing [in Ukrainian].